

Journal of Universal History Studies

Tek Parti Döneminde Isparta'da Milletvekili Seçimleri ve Milletvekillerinin Özgeçmişleri¹
**Parliamentary Elections and Resumes of the Deputies in Isparta during the Single Party
Period**

Submission Type: Research Article

Received-Accepted: 29.10.2020 / 24.11.2020

pp. 336-352

Journal of Universal History Studies (JUHIS) • 3(2) • December • 2020 •

Esin Yüzbaşı

Dr., Konyaaltı, Antalya, Turkey

Email: esinn-38@hotmail.com

Orcid Number: 0000-0002-0685-6120

Bayram Akça

Muğla Sıtkı Koçman University, Prof. Dr., Department of History, Muğla, Turkey

Email: abayram@mu.edu.tr

Orcid Number: 0000-0001-7396-3498

Cite: Yüzbaşı, E, Akça, B. (2020). Tek Parti Döneminde Isparta'da Milletvekili Seçimleri ve Milletvekillerinin Özgeçmişleri. Journal of Universal History Studies , 3 (2) , 336-352 . DOI: 10.38000/juhis.817852

¹ Bu çalışma, Esin Yüzbaşı'nın 2019 yılında Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde kabul edilen "Cumhuriyet Döneminde Isparta (1923-1980)" başlıklı Doktora tezinden üretilmiştir.

*This article is analyzed by two reviewers and it is screened for the resemblance rate by the editor./ Bu makale iki hakem tarafından incelenmiş ve editör tarafından benzerlik oranı taramasından geçirilmiştir.

*Bu makalede bilimsel araştırma ve yayın etiği ilkelerine uyulmuştur/ In this article, the principles of scientific research and publication ethics were followed.

Öz

İşgalci güçlere karşı mücadele eden direniş güçleri ülkeyi kurtarmak adına vatanına ve milletine sahip çıkmıştır. Bu direniş güçleri Sivas kongresinden sonra Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti (ARMHC) adı altında birleşmiştir. ARMHC'yi oluşturan üyeler 23 Nisan 1920 tarihinde TBMM'nin açılışıyla meclisi oluşturmuşlardır. Bu grup I. Mecliste Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Grubu adını almıştır. Siyasi örgütlenmeyi sağlamak adına Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Grubu, Halk Fırkası'na dönüştürülmüş ve Cumhuriyet Halk Fırkası (CHF) 11 Eylül 1923 tarihinde kurulmuştur. Halk Fırkası 1935'te Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) adını almıştır. Türkiye Cumhuriyet'in ilanından sonra tek partili yaşam devam etmiş olup, 1924 yılında muhalefet olarak Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası (TPCF) kurulmuştur. TPCF'nin 6,5 ay kadar kısa bir siyasi yaşamı olmuştur. 1930'da çok partili yaşama geçiş denemesi olan Serbest Cumhuriyet Fırkası kurulmuş ancak istenen başarı elde edilememiştir. 1945'de Milli Kalkınma Partisi (MKP) ve 7 Ocak 1946 tarihinde Demokrat Parti (DP)'nin kurulmasının ardından bu partilerin 1946 milletvekili seçimlerine girmesiyle Türkiye'de çok partili siyasete geçilmiştir. 1946'ya kadar CHP tek parti olarak ülkenin siyasi hayatına yön vermiştir. Bu çalışmada, Türkiye'nin siyasetinde önemli siyasetçilerin yetiştiği bir şehir olan Isparta'da, Millî Mücadele döneminin ardından başlayan tek partili dönem ele alınarak, Isparta'yı temsil eden milletvekilleri, milletvekili seçimleri ve siyasi faaliyetleri ile birlikte Isparta milletvekillerinin özgeçmişlerinin ortaya çıkarılması amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Seçim, Milletvekili, Isparta, Isparta'da Seçim, Millî Mücadele.

Abstract

The resistance forces struggling against the occupying forces have claimed their homeland and nation in order to save the country. After the Sivas congress, these resistance forces united under the name of Defence of Rights Society of Anatolia and Rumelia (DRSAR). Members of the DRSAR formed the parliament with the opening of the Turkish Grand National Assembly on April 23, 1920. This group was named as Defence of Rights Group of Anatolia and Rumelia in the First Assembly. In order to ensure political organization, the Defence of Rights Group of Anatolia and Rumelia was transformed into the People's Party and CHF was established on September 11, 1923. The People's Party was named as the Republican People's Party (RPP) in 1935. After the proclamation of the Republic of Turkey has continued one-party life, in 1924, the opposition Progressive Republican Party (PRP) was established. The political life of the PRP had continued a short time of 6.5 months. In 1930, the Free Republic Party (FRP), which was an attempt to transition to multi-party life, was established, but the desired success could not be achieved. After the establishment of the National Development Party (NDP) in 1945 and the Democrat Party (DP) on January 7, 1946, when these parties entered the 1946 parliamentary elections, multi-party politics started in Turkey. Until 1946, the RPP as a single party guided the political life of the country. In this study, by considering the one-party period that started after the National Struggle period in Isparta which is a city that Turkey grows the important politics politicians, it was aimed to reveal the deputies, parliamentary elections and political activities of Isparta together the resumes of the deputies representing Isparta.

Keywords: Election, Deputy, Isparta, Election in Isparta, National Struggle.

Giriş

Kurtuluş Savaşı'nda işgale uğramayan yerler arasında bulunan Isparta, Millî Mücadele zamanında bir üs görevi görmüştür. Eğirdir, Höyük İskelesinden Yalvaç ve Akşehir ile sürdürülen temasların ulaşımını sağlandığı için Millî Mücadele çalışmalarında buranın önemli bir yeri olmuştur. Eğirdirlielerin yardımları; Aydın, Konya ve Nazilli başta olmak üzere saldırı yerlerine ulaşmıştır. Özellikle buraların asker ve iaişe eksikliği Höyük iskelesi yoluyla giderilmeye çalışılmıştır. Ayrıca Eğirdir'deki azalar; Tıllızade Hakkı Efendi, Telgraf Müdürü Selami Bey, Müftü Hüseyin Hüsnü Efendi ve Hacı Osmanzade İbrahim Efendi'nin yaptıkları işler Yunanlıların ilerlemesini önlemede önemli hizmetler olarak görülmüştür. Millî Mücadele Isparta merkez ve diğer ilçelerdeki temsilciler ile birlikte yürütülmüştür. Çalışmalar zamanla köylere de kaydırılmıştır. Millî Mücadele'nin kahramanları köylerde de faaliyetlerde bulunarak, gerekli olan iaişe, asker ve hayvan teminini sağlamışlardır (Halk Sesi Akın, 08.03.1980, s. 1).

16 Mart 1920 tarihinde Meclis-i Mebusan'ın dağıtılmasından sonra milli bir hükümet kurulmasını amaçlayan Mustafa Kemal'in emri doğrultusunda 23 Nisan 1920 tarihinde, TBMM'de görev alması adına, illerden seçilen milletvekilleri Ankara'ya gönderilmiştir. Bu dönemde Isparta'dan gönderilen milletvekilleri; Millî Mücadelede Isparta'da etkin rol oynayan Hafız İbrahim Demiralay, Mehmet Nadir Süldür, Hüseyin Hüsnü Özdamar, Remzi Bey, Tahir Bey (Böcüzade, 1983, s. 355) ve Osmanlı Mebusan Meclisi'nde de görev alan Cemal Paşa olmuştur (Çoker, 1994, s. 39). Mili Mücadele sonrasında 2 Ağustos 1923'te açılması planlanan II. dönem TBMM 11 Ağustos 1923'te çalışmalarına başlamıştır (Çakan, 1999, s. 57). Daha sonrasında ise, siyasi örgütlenme adına Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Grubu'nun, Halk Fırkası'na dönüştürülmesiyle 11 Eylül 1923'te Cumhuriyet Halk Fırkası kurulmuştur (Tuncay, 1999, s. 649).

1. TBMM'de I. Dönem Isparta Milletvekilleri

Ülkesini kurtarmak için işgalci güçlere karşı mücadele veren I. Meclis vatanına ve milletine sahip çıkmıştır. Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'ni (ARMHC) kendinin ilk hali olarak kabul eden Cumhuriyet Halk Partisi, 4-11 Eylül 1919'da yapılan ve cemiyetin kuruluşuna imkân veren Sivas Kongre'sini de ilk kongresi olarak kabul etmiştir. ARMHC ülkemizi düşmandan kurtarmış (Seydi, Kodal, Tüzün, Özçelik, Uyar, Demirci, Çolakoğlu, 2006, s. 45) ve ülkeyi kurtaran topluluğun teşkilatlanıp parti kurması ve devleti oluşturması amaçlanmış olup, meclis açıldığında A.R.M.H.C üyelerinin mecliste yer alması istenerek, I. Mecliste farklı görüşlerden temsilcilerin varlığı uygun görülmemiştir (Demirel, 1994, s. 13). Mayıs 1921'de kurulan Mustafa Kemal'in önderliğindeki bu iktidar grup mecliste birinci grubu oluşturmuştur. Bir de Temmuz 1922'de örgütlenen, ulemalardan oluşan ve II. Müdafaa-i Hukuk Grup olarak adlandırılan grup, mecliste yerini almıştır (Demirel, 1994, s. 14-15). I. TBMM'nin süresi milli mücadelenin askeri safhası bitince dolmuş ve 1 Nisan 1923 tarihinde yeniden seçim kararı alınmıştır. Meclisteki II. Grup Üyeler seçime katılmama kararı aldıklarından II. dönem TBMM'de bulunmamışlardır (Uyar, 1999, s. 62). I. TBMM, yeni Türk Devleti'nin kuruluşu aşamalarında birçok önemli işe imza atmıştır ki bunlar; Lozan antlaşmasının onayı, başkent olarak Ankara'nın belirlenmesi, Cumhuriyetin ilanı ve sonrasında halifeliğin kaldırılması olmuştur (Uyar, 1999, s. 62).

Milli bir hükümet olarak amaçlanan I. TBMM, Ankara'da Mustafa Kemal Atatürk'ün emriyle 23 Nisan 1920 tarihinde açılmış (Böcüzade, 1983, s. 357) ve Heyeti Temsiliye Reisi Kolordu Komutanlıklarından milletvekili seçmeleri istenmiştir. Bunun üzerine Isparta'dan seçimle Ankara'ya

gönderilen TBMM'nin I. dönem milletvekilleri; Mehmet Nadir Süldürzade, Hafız İbrahim Demiralay, Hacı Mehmet Tahir Efendi, İsmail Remzi Efendi, Hüseyin Hüsni Özdamar ve Mehmet Cemal Paşa olmuştur (Böcüzade, 1983, s. 355). Bu milletvekillerinin özgeçmişleri şu şekildedir:

Mehmet Nadir SÜLDÜRZADE

(TBMM, 2010, s. 33)

1855'te Isparta'da doğan Mehmet Nadir Efendi'nin annesi Sakine Hanım babası İsmail Efendi'dir (Ermumcu, 2010, s. 147). İlkokulu Sıbyan mektebinde okuyan Süldür, ortaokulu Isparta Rüştiyesinde okumuştur. Mehmet Nadir Süldür, 1882 yılında (TBMM, 2010, s. 33), devlet görevlisi olarak göreve Liva yazışma kâtibi olarak başlamıştır (Ermumcu, 2010, s. 143). Mesleki hayatında avukatlıkta yapan Mehmet Nadir Bey, 1918 yılında belediye başkanlığı görevine gelmiştir (TBMM, 2010, s. 33). Belediye başkanırken Millî Mücadeleye katılmış ve Müdafaa-i Hukuk Cemiyetine üye olmuştur. TBMM'de I. dönem milletvekili olarak görev alan Mehmet Nadir Süldür (TBMMZC, 06.01.1921, s. 192), evli olup, 6 çocuk babasıdır. TBMM I. dönem milletvekilliğinin sonunda memleketi Isparta'ya dönen Nadir Süldür (Ermumcu, 2010, s. 147), 15.04.1927'de vefat etmiştir. (TBMM, 2010, s. 33).

Hafız İbrahim Demiralay (Hafız İbrahim Bey) (DEMİRALAY)

(TBMM, 2010, s. 98)

1883 yılında Isparta'da doğan Hafız İbrahim Demiralay Gelendost ilçesinin Afşar köyündendir. Afşar boyundan Hafız İbrahim'in (Kodaman, 2006, s. 139) annesinin adı Adile (TBMM, 2010, s. 98) ve anne tarafından dedesi ise Afşar Beyi Bozbey'dir (Kodaman, 2006, s. 139). Babası Yılanlızade Tahir Paşa'dır

(Ernumcu, 2010, s. 141). İbrahim Demiralay, ilkokul ve ortaokulu Isparta'da okumuş, daha sonra 1902 yılında İstanbul'da Fatih Medresesi'ne giderek 7 yıllık bir eğitim almıştır. Daha sonra Isparta'ya gelmiş, burada tarım ve gülcülükle uğraşmıştır (Ernumcu, 2010, s. 141). Ayrıca 1911-1912 eğitim-öğretim yılında Din Bilgisi ve Ahlak dersleri için Isparta İdadisinde (Lisesinde) öğretmenlik yapmıştır (Kodaman, 2006, s. 139). Demiralay, Bidayet Mahkemesi Üyeliğinde de bulunmuş (TBMM, 2010, s. 98). Isparta'da Müdafaa-i Hukuk Cemiyetinin kuruculuğunu yapan İbrahim Demiralay (Demirgil, 2007, s. 136), Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti sayesinde düşmana geçit vermemiş, Isparta, Eğirdir ve Burdur'u işgal girişimlerinin başarısız olması için mücadele etmiştir (Isparta, 1982, s. 3529-3530). Hafız İbrahim Demiralay'ın kırmızı-yeşil şeritli İstiklâl madalyası vardır. 4 çocuk babası Hafız İbrahim Demiralay (TBMM, 2010, s. 98), VI. dönem milletvekili olarak seçilmiş ancak (TBMMZC, 14.04.1939, s. 31), VI. dönemin ilk toplantısına katılmadan (Ernumcu, 2010, s. 142), 29.03.1939 tarihinde vefat etmiştir (BCA, 030.10.00.00/76/500/7).

Hacı Mehmet Tahir Efendi (KUCUR)

(TBMM, 2010, s. 32)

Isparta'nın Uluborlu ilçesinde 1885 yılında dünyaya gelen Hacı Mehmet Tahir Efendi'nin annesi Vesile Hanım, babası ise Hüseyin Efendi'dir (TBMM, 2010, s. 32). Özel öğretmenlerle ilköğrenimini tamamlayan Mehmet Tahir Efendi'nin daha sonra gittiği okullar; Uluborlu Rüştüyesi, Kılıçarslan Medresesi, İstanbul Rüstem Paşa Medresesi ve de 1912'de İstanbul Dârü'l Fünun Hukuk Şubesi olmuştur (Ernumcu, 2010, s. 148). Mehmet Tahir Efendi avukatlık yapmış olup, Balkan Savaşlarına da katılmıştır (TBMM, 2010, s. 32). Ayrıca yedek subay olarak I. Dünya Savaşı'nda Makedonya ve Frag cephesinde görev almıştır. Tahir Bey Uluborlu'da Bidayet Mahkemesi Üyeliğinde de bulunmuş (TBMM, 2010, s. 32) ve Redd-i İlhak ve Nazilli Müdafaa-i Hukuk Cemiyetlerinde de görev almıştır (Ernumcu, 2010, s. 149). I. dönem Isparta milletvekili olan Mehmet Tahir Efendi (TBMMZC, 04.05.1920, s. 211), 22 Eylül 1920 tarihinde İstiklâl Mahkemesi Üyesi olmuştur (TBMMZC, 22.09.1920, s. 261). I. dönem milletvekilliği görevinin ardından Isparta'ya gelen Mehmet Tahir Efendi, Isparta'da halıcılık ve çiftçilik işleriyle uğraşmış, 1950-1959 yılları arasında da Belediye Meclis Üyeliği görevinde de bulunmuştur. Evli ve 2 çocuk babası olan Mehmet Tahir Efendi, kısa bir süre de Demokrat Parti İlçe Başkanlığı görevini de yürütmüştür. (Ernumcu, 2010, s. 149) 27.05.1960 tarihinde vefat etmiştir (TBMM, 2010, s. 32).

İsmail Remzi Efendi (BERKÜN)

(TBMM, 2010, s. 33)

1870 'de Isparta'nın Yalvaç ilçesinde doğan İsmail Remzi Efendi, Osman Bey ve Fatma Hanım'ın oğludur. Öğrenimini Yalvaç Rüştiye'sinde tamamlayan İsmail Efendi (TBMM, 2010, s. 33), 1887 yılında devlet görevlisi olmuş, Tahrirat Memurluğu yapmıştır (Ernumcu, 2010, s. 151). İsmail Remzi Efendi'nin yaptığı diğer görevler; Ziraat Bankası Sandığı Muhasebe Memurluğu ve Nüfus İdaresi Başkâtipliği olmuştur (TBMM, 2010, s. 33). Ayrıca 1914-1917 yılları arasında Yalvaç Belediye Başkanlığı görevini yürüten İsmail Remzi Efendi (Ernumcu, 2010, s. 151) aynı zamanda Yalvaç Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin kurucusu ve başkanı olmuştur (TBMM, 2010, s. 33). Isparta I. dönem milletvekilliği yapan İsmail Remzi Efendi (Isparta Valiliği, 1967 İl Yılığ, 1967, s. 1), TBMM'de Kadastro, Milli Eğitim, PTT, Bütçe, Tapu ve Dilekçe komisyonlarında görev almıştır. Evli ve 6 çocuk babası olan İsmail Efendi (TBMM, 2010, s. 33), milletvekilliği görevinin bitmesinin ardından, Yalvaç'ta CHP ilçe teşkilatında görev almıştır (Ernumcu, 2010a, s. 152). 20.05.1955 tarihinde vefat etmiştir (TBMM, 2010, s. 33).

Hüseyin Hüsnü (ÖZDAMAR) Efendi

(TBMM, 2010, s. 33)

1875'te Isparta'da doğan Hüseyin Hüsnü Özdamar'ın annesi Fatma Hanım ve Babası İsmail Bey'dir. Dil olarak Arapça bilen (TBMM, 2010, s. 33) Hüseyin Hüsnü Efendi, İlkokulu Isparta'da bitirmiş olup, Konya Ziyaiye Medresesinde gördüğü 6 yıllık öğrenim ile kendini geliştirme fırsatı bulmuştur. Ayrıca İstanbul Mahmutpaşa Medresesine giderek din ve dil bilgilerini daha fazla ilerletmiştir (Ernumcu, 2010, s. 149). Hüseyin Efendi, Müderrislik göreviyle Isparta Sâdiye Medresesinde, zabıt katipliği göreviyle Şer'iyeye Mahkemesinde görev almış, ayrıca il genel meclisinde üye olarak bulunmuştur (TBMM, 2010, s. 33). Hüseyin Efendi, 1916'da Isparta'ya müftü olarak atanmıştır (Ernumcu, 2010, s. 150). Hüseyin Efendi,

Nazilli Cephesinde mücadele etmiş olup (TBMM, 2010, s. 33), Isparta'dan I. dönem milletvekili olarak seçilmiştir (TBMMZC, 25.04.1920, s. 1). Evli ve 3 çocuk babası olan Hüseyin Efendi, 17.06.1961 tarihinde vefat etmiştir (TBMM, 2010, s. 33).

Mehmet Cemal Paşa (MERSİNLİ)

(TBMM, 2010, s. 32)

Osmanlı Mebusan Meclisinden Mehmet Cemal Paşa, Isparta'yı temsil etmek üzere I. Mecliste yerini almıştır (Çoker, 1994, s. 39)². 1873 Mersin doğumlu olan Cemal Paşa'nın babası (TBMM, 2010, s. 32) Çalıkzade Osman Bey aslen Ispartalıdır (Ermumcu, 2010, s. 147). İlkokul ve ortaokul öğrenimini bitiren Cemal Paşa, 1892 yılında (Ermumcu, 2010, s. 147) Harbiye mektebine girmiştir. Dil olarak Fransızca, İngilizce ve Almanca bilen Cemal Paşa (TBMM, 2010, s. 32), 1895 yılında Piyade Teğmen, 1898 yılında da Kurmay Yüzbaşı unvanını almıştır. Cemal Paşa askeri alanda, Balkan Savaşları'nda (Ermumcu, 2010, s. 147), Erkân-ı Harbiye Umumiye 2. Ordu Kurmay Başkanlığı (TBMM, 2010, s. 32), 42. ve 10. Fırka Ordu Komutanlığı yapmış olup 1914 yılında 8. Kol Ordu Komutanlığı'na atanmış, daha sonra 1918 yılında 4. Kol Ordu Komutanlığı'na getirilmiştir. Balkan ve I. Dünya Savaşı'ndaki mücadelesinden dolayı Cemal Paşa, Türk ve yabancı savaş madalyaları kazanmıştır. 22 Ocak 1919'da (Ermumcu, 2010, s. 147) Yıldırım Kıtıatı Müfettişi görevine atanan Cemal Paşa (TBMM, 2010, s. 32), 24 Temmuz 1919'da Askeri Okullar Genel Müfettişliği görevine başlamıştır. Cemal Paşa, Ali Rıza Paşa Hükümetinde Harbiye Nazırlığı görevinde de bulunmuştur. 1920 yılında (Ermumcu, 2010, s. 147) Osmanlı Meclisi seçimlerinde Isparta'dan milletvekili seçilmiştir (Çoker, 1994, s. 39). Harbiye Nazırlığı yaparken İngilizlerin, Cemal Paşa'nın görevinden alınmasını istemesi nedeniyle 20 Ocak 1920 tarihinde görevinden istifa etmiştir (Ermumcu, 2010, s. 147). Cemal Paşa İngilizlerin İstanbul'u işgal girişiminde bulduklarında tutuklanıp, sürgün olarak Malta Adası'na gönderilmiştir. TBMM açılınca Isparta'dan I. dönem milletvekili seçilen Cemal Paşa (TBMMZC, 31.07.1920, s. 1) evli olup, 3 çocuğu vardır (TBMM, 2010, s. 32). Şubat 1925'te Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'na katılmıştır. Atatürk'e suikast girişimi gerekçe gösterilerek, Cemal Paşa 17 Haziran 1926'da açığa alınarak tutuklanmış ancak, 13 Temmuz 1926 tarihinde beraat etmiştir (Ermumcu, 2010, s. 147). 7 Ekim 1941 tarihinde de vefat ettiği bilinmektedir (TBMM, 2010, s. 32).

2. Isparta'da Tek Parti Döneminde Siyasi Yaşam, II. III. ve IV. Dönem Isparta Milletvekilleri

2 Ağustos 1923'de açılması düşünülen II. TBMM, 11 Ağustos 1923'de çalışmalarını başlatmıştır (Çakan, 1999, s. 57). 11 Eylül 1923 tarihinde de Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Grubu, Halk

² Cemal Paşa, İstanbul'un işgal edilmesiyle tutuklanıp Malta'ya götürülen milletvekillerindendir (Böcüzade, 1983: 354-355).

Fırkası'na dönüştürülerek (Tuncay, 1999, s. 44) Cumhuriyet Halk Fırkası kurulmuş ve tek parti dönemi başlamıştır (Tuncay, 1999, s. 49). Isparta'yı temsilen II. TBMM'ye seçilen milletvekilleri ise (TBMMZC, 11.08.1339, s. 7);

1. Hafız İbrahim Demiralay
 2. Hüseyin Hüsnü Özdamar
 3. Ahmet Mükerrerem Karaağaç
- olmuştur (Çakan, 1999, s. 69).

Hafız İbrahim Demiralay ve Hüseyin Hüsnü Özdamar TBMM'nin ilk döneminde de milletvekilliği yapmışlardır. Ancak Ahmet Mükerrerem Karaağaç TBMM'nin II. döneminde ilk defa milletvekili seçilmiş olup, özgeçmişi şu şekildedir:

Ahmet Mükerrerem KARAAGAÇ (ÜNSAL)

(TBMM, 2010, s. 98)

Abdülkerim Fahri Bey ve Zeynep Hanım'ın oğlu olan Ahmet Mükerrerem Bey, 1885 yılında Isparta Ş. Karaağaç'ta dünyaya gelmiştir. Mülkiye (Siyasal Bilgiler Fakültesi) okuyan Ahmet Bey, devlet hizmetinde bulunmuş olup, Maliye Nezareti Muhasebat Umum Müdürlüğü'nde Merkez Kâtipliği, Muamalatı Nakdiye (Hazine) Şubesi 2. Kâtipliği, Divan-ı Muhasebat (Sayıştay) 1. Sınıf Baş Memurluğu ve Divan-ı Muhasebat Azalığı da yapmıştır (TBMM, 2010, s. 98). Ahmet Mükerrerem Bey II. dönem Isparta milletvekilliği yapmış ve bu dönemde Dahiliye Encümeni Üyeliğinin (TBMMZC, 08.03.1926, s. 112) yanı sıra Muvazeni Maliye Encümeni Üyeliği de yapmıştır (TBMMZC, 27.10.1924, s. 66). Daha sonra VII. döneme kadar (7. dönem dahil) Isparta milletvekili seçilmiştir (Isparta Valiliği, 1967 İl Yıllığı, 1967, s. 1). V. ve VI. dönemlerde Dâhiliye Encümeni Reisliği de yapan Mükerrerem Bey evli olup, 06.02.1949 tarihinde vefat etmiştir (TBMM, 2010, s. 396).

1927-1931 döneminde Isparta'yı temsilen III. TBMM'ye seçilen milletvekillerine bakıldığında ise; İbrahim Demiralay, Mehmet Rıza Dinçay, Ahmet Mükerrerem Karaağaç ve Hüseyin Hüsnü Özdamar olduğu görülmektedir (Öztürk, 1994, s. 347-350). İbrahim Demiralay mecliste dilekçe komisyonunda görev almıştır (Öztürk, 1994, s. 347). Mehmet Rıza Dinçay, mecliste Hesapları İnceleme ve Sayıştay Komisyonlarında çalışmıştır. Kendisi II. dönem Kütahya milletvekili olup, 342 oy alarak III. dönemde Isparta'dan milletvekilliğine seçilmiştir. (Öztürk, 1994, s. 348). Hüseyin Hüsnü Özdamar ise I. ve II. dönemde Isparta milletvekilliği yapmış olup, III. dönemde de tekrar Isparta milletvekilliğine seçilmiş ve meclisin Dilekçe

Komisyonu'nda çalışmıştır (Öztürk, 1994, s. 350). Bir önceki dönem olan II. dönem TBMM'de Isparta Milletvekili olan Ahmet Mükerrer Karaağaç da TBMM'nin III. Döneminde yine Isparta milletvekilliğine seçilmiş ve Bütçe Komisyonunda yer almıştır (Öztürk, 1994, s. 349). TBMM'nin II. döneminde Kütahya milletvekili olan Hâkim Rıza Bey (Mehmet Rıza Dinçay) TBMM'nin III. döneminde Isparta milletvekili seçilmiş olup, özgeçmiş şu şekildedir:

Hâkim Rıza Bey (Mehmet Rıza DİNÇAY)

(TBMM, 2010, s. 151)

Nuh Naci Bey ve Hanife Hanım'ın oğlu olan Rıza Bey 1874 yılında İstanbul'da doğmuştur. II. Dönem ara seçimde Kütahya milletvekili seçilen Rıza Bey (TBMM, 2010, s. 151), III. dönemde ise Isparta milletvekilliği yapmıştır (TBMMZC, 08.12.1927, s. 96). II. dönemde Memurun Muhakemat Encümeni Reisi, III. dönemde ise Meclis Hesaplarını İnceleme Encümeni Başkanı olan Rıza Bey, evli ve 3 çocuğa sahiptir. 24.12.1945 tarihinde ise Rıza Bey vefat etmiştir (TBMM, 2010, s. 151).

IV. dönem Isparta milletvekilliğine seçilip, 1931-1934 yılları arasında mecliste görev alan milletvekilleri ise; İbrahim Demiralay, Hüseyin Hüsnü Özdamar, Ahmet Mükerrer Ünsal ve Kemal Ünal (TBMMZC, 09.05.1931, s. 11) olmuştur. Bu milletvekilleri arasında Ahmet Kemalettin Turan (Kemal Ünal-Turan) dışındaki milletvekilleri daha önceki dönemlerde milletvekilliği görevlerinde bulunmuşlardır. Bu dönemde ilk defa milletvekili seçilen Ahmet Kemalettin Turan'ın özgeçmiş ise şöyledir:

Ahmet Kemalettin TURAN (KEMAL ÜNAL-TURAN)

(TBMM, 2010, s. 203)

Ahmet Bey, 1896 yılında Isparta'da doğmuş olup, Mehmet Nuri Bey ve Azize Hanım'ın oğludur. Ankara Hukuk Mektebi mezunu olan Ahmet Bey Fransızca bilmektedir. Ticaret, basın ve matbaacılık ile uğraşmış olan Ahmet Bey, Akşehir İdadisinde Güzel Yazı öğretmenliği ve Isparta İdadisinde Fransızca öğretmenliği yapmıştır. Ayrıca, Isparta İdadisi ve Öğretmen Okulunda Fransızca ve Beden öğretmenliği de yapmıştır. Matbaası da bulunan Ahmet Bey, matbaa müdürlüğü de yapmıştır (TBMM, 2010, s. 203). IV. dönemde Isparta milletvekilliği yapan Kemal Turan Bey (TBMMZC, 31.03.1934, s. 7), V. dönemde de Isparta milletvekili seçilmiştir (TBMMZC, 09.05.1938, s. 2). VI. dönemde de Isparta milletvekili olan Kemal Turan (BCA, 030.10.0.0/76/500/1), V. ve VI. dönemlerde, TBMM Başkanlık Divanı'nda Kâtip Üyeliği görevin de de bulunmuştur (TBMM, 2010, s. 328). VII. dönemde de Isparta milletvekilliği yapan Kemal Turan (TBMMZC, 03.05.1943, s. 8), VIII. dönemde de tekrar Isparta milletvekili seçilmiş (Isparta, 24.07.1946, s. 1) ve meclisin bu döneminde, Seçim Tutanaklarını İnceleme Komisyon Başkanı olarak görev yapmıştır (TBMM, 2010, s. 472). Evli ve 2 çocuğu olan Kemal Turan Bey, 03.04.1960 tarihinde vefat etmiştir (TBMM, 2010, s. 203).

3. Isparta'da 1935 Yılında TBMM V. Dönem Milletvekili Seçimi

1929 Dünya ekonomik bunalımının tüm dünyayı etkilediği gibi Türkiye'yi de olumsuz etkilemesiyle ülkede birtakım yeni düzenlemelere gidilmesini uygun gören meclis, bu düzenlemeleri yeniden yapılan seçimler sonucunda oluşan yeni meclisin yapmasının daha uygun olacağını düşünmüştür. Bunun için IV. TBMM, 1934 Mayıs'ında Ankara'da toplanarak, 12 Aralık 1934 tarihinde yapılacak olan V. dönem milletvekilliği seçimini onaylamıştır (Resmi Isparta, 12.12.1934, s. 1).

Isparta'da 1935 yılı milletvekili seçimlerine geçmeden önce belirtmek gerekir ki, 1934 yılında Teşkilatı Esasiye'nin 10. ve 11. maddelerinde milletvekili seçimi hususunda değişikliğe gidilmiş olup, Anadolu kadınına da bu haktan yararlanma olanağı sağlanmıştır. Ayrıca seçme seçilme konusunda yaş sınırı da 18 yerine 22 yaş olarak değiştirilmiştir (Özer, 2013, s. 148). 40 bin nüfusta 1 milletvekili onaylandığı için 1935 yılındaki milletvekili seçimlerinde 158 binin üstünde nüfusu olan Isparta, 4 milletvekili çıkarabilme hakkı elde etmiştir (Resmi Isparta, 26.12.1934, s. 1). Milletvekilliği seçimi için seçmen kâğıtları, Isparta merkez ve köyleri, Atabey ve Keçiözümlü merkeziyle bunların köylerinde 15 gün kalmak koşuluyla asılmıştır (Resmi Isparta, 26.12.1934, s. 4).

Isparta'da 20 Ocak 1935 tarihinde yapılan milletvekili seçimi için birinci seçicilerin ikinci seçicileri seçme işi tamamlanmış (Resmi Isparta, 23.01.1935, s. 1) olup, ikinci seçmenler 8 Şubat 1935 tarihinde Isparta halkevi salonunda bir araya gelmişlerdir (Resmi Isparta, 13.02.1935, s. 1). V. Dönem TBMM Isparta milletvekilliğini yine önceki dönemde vekillik yapan Hüseyin Hüsnü Özdamar, Kemal Ünal, İbrahim Demiralay ve Ahmet Mükerrerem Ünsal kazanmıştır (Resmi Isparta, 13.02.1935, s. 1).

Isparta'da Vilayet Genel Kurulu 12 Mart 1936 tarihinde Isparta Valisi Fevzi Daldal başkanlığında toplanmış olup, kurula Eğirdir'den katılacak olan Ali Çelik dışındaki tüm üyeler katılım sağlamıştır. İkinci reis seçimi yapılan toplantıda Yaşar Çelik seçimi kazanmıştır. Hüsnü Dilmen ve İbrahim Gürdal ise katıplığe seçilmişlerdir. Bir yılın değerlendirilmesinin yapıldığı toplantıları (Resmi Isparta, 18.03.1936, s. 3) 30 günde bitirmeyi amaçlayan encümenler yoğun bir çalışma yapmışlardır (Cumhuriyetçi Isparta, 08.04.1936, s. 1). Kurul bir yıl sonraki görüşme tarihini 4 Mart 1937 olarak belirleyerek toplantıları sonlandırmıştır (Cumhuriyetçi Isparta, 15.04.1936, s. 2).

4. Isparta'da Parti Başkanlığına Gelen Yeni Düzenleme ve Isparta CHP İl Başkanı

CHP Genel Başkanlık Divanı tarafından alınan 18.06.1936 tarihli ve 795 numaralı karar gereğince, partinin hükümet idaresi ile yakınlık kurabileceği düşüncesiyle Vilayet İdare Heyeti Başkanlığı'yla parti genel sekreterliğine valilerin görevlendirilmesi, 07.06.1939 tarihinde yeniden düzenlenmiştir. Bütün vilayetlere olduğu gibi Isparta'ya da gönderilen emirle İl'e parti müfettişinin gönderileceği bildirilmiştir. Ayrıca parti müfettişi tayin edilene kadar parti başkanlığı görevine idare heyeti azalarından görevlendirme yapılması gerektiği de aktarılmıştır. (Isparta, 12.07.1939, s. 1). Bu emir üzerine Isparta parti başkanlığına Isparta Halkevi Başkanı ve aynı zamanda Isparta Ziraat Bankası Müdürlüğü görevini yürüten, parti idare heyeti azalarından Remzi Ünlü getirilmiştir. Dönemin Isparta Valisi Tevfik Hadi Baysal görevini Remzi Ünlü'ye devrederken, 1937'den beri parti başkanlığını yürüttüğünü ve bundan dolayı gurur duyduğunu belirtmiştir (Isparta, 12.07.1939, s. 1). Genel Başkan İsmet İnönü, Genel Başkan Vekili Refik Saydam ve Genel Sekreter A. Fikri Tüzer, CHP Genel Sekreterliğinin 3 Eylül 1939 tarihinde 05.07.1939 tarihli ve 1-1/1488 Sayılı emri doğrultusunda, Isparta'da CHP İdare Heyeti Başkanı olan Remzi Ünlü Isparta milletvekili seçilmiştir (Isparta, 06.09.1939, s. 1). Cumhuriyet Halk Partisi Isparta İdare Heyeti Başkanlığı'na (Isparta, 06.09.1939, s. 1) bu dönemde Isparta Belediye Başkanlığı yapan Hilmi Çakmakçı (BCA, 490.10.0.0/1584/459/2), Isparta Halkevi Başkanlığı'na da yine parti heyeti azalarından olan Kâmil Günata seçilmiştir. Kâmil Günata bu dönemde İstanbul'da olduğu için vekaleten görevini Recep Gürpınar sürdürmüştür. (Isparta, 06.09.1939, s. 1).

5. Isparta'da 1939 Yılında TBMM VI. Dönem Milletvekili Seçimi

VI. Dönem TBMM Isparta Milletvekili olarak Hüseyin Hüsnü Özdamar, Kemal Ünal, Mükerrerem Ünsal ve İbrahim Demiralay seçilmiş (BCA, 30.10.0.0/76/500/1) ancak Demiralay'ın Ankara'da 29.03.1939 tarihinde vefatı öğrenilmiştir. Bunun için 04.04.1939 tarihli ve 1198 Sayılı dâhiliye vekilliğinin tezkeresiyle (BCA, 30.10.0.0/76/500/7) Isparta milletvekilliğine Remzi Ünlü getirilmiştir. CHP İdare Heyeti Başkanı olan Remzi Ünlü'nün (BCA, 30.10.0.0/76/501/1) vekilliğini İçişleri Bakanı Faruk Özhak duyurmuştur (BCA, 30.10.0.0/76/501/1). TBMM'nin VI. döneminde Remzi Ünlü dışındaki Isparta milletvekilleri daha önceki dönemlerden milletvekilliği tecrübesine sahiptirler. Bu dönemde ilk defa milletvekillik yapan Remzi Ünlü'nün özgeçmişi ise şu şekildedir:

Remzi ÜNLÜ (Ahmet Remzi ÜNLÜ)

(TBMM, 2010, s. 329)

1892 yılı Isparta doğumlu Remzi Ünal'ın babası Hafız Mehmet Bey, annesi ise Emine Hanım'dır. Remzi Bey lise mezunudur ve az seviyede Fransızcası vardır. Mesleği bankacılık olup, Yalvaç ve Uluborlu Ziraat Bankası'nda görev yapmıştır. Ayrıca muhasebeci olarak Isparta ve Gaziantep şubelerinde çalışmış ve

Isparta Şube Müdürlüğü görevinde de bulunmuştur. Remzi Ünlü, Isparta'nın ünlü simalarından olup, tek parti döneminde birçok görevde yer almıştır. Bunlar; Uluborlu Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Üyeliği, Isparta İli İdare Heyeti Üyeliği (TBMM, 2010, s. 329), Cumhuriyet Halk Fırkası'nın İl Başkanlığı görevi (Resmi Isparta, 13.02.1935, s. 1) ve Isparta Halkevi Başkanlığı olmuştur (Isparta, 12.07.1939, s. 1). İbrahim Demiray'ın vefatının ardından boşalan Isparta milletvekilliğine seçilen Remzi Bey, TBMM'nin VI. döneminde milletvekilliği yapmış ve Isparta CHP Vilayet Heyeti Üyesi olarak da parti çalışmalarında yer almıştır (BCA, 30.10.0/76/501/1). Evli ve 2 çocuğu olan Remzi Ünlü'nün 23.11.1969 tarihinde de vefat ettiği bilinmektedir (TBMM, 2010, s. 329).

6. 1940-1943 Yılları Arasında Isparta'da CHP Faaliyetleri

Isparta'da CHP İl İdare Heyeti Başkanlığı'na 1940 yılında Hilmi Çakmakçı seçilmiş olup, bu yılda CHP'nin aza durumuna bakıldığında; partiye toplamda 13.960 aza kayıtlıdır. Bunların 3.701'i Merkez ilçedendir ve bunlar 1940 yılında kayıtları yapılan azalar olmuştur (BCA, 490.10.0/661/212/1). CHP Genel Başkanlık Divanı tarafından alınan 18.06.1936 tarihli ve 795 numaralı karar gereğince, partinin hükümet idaresi ile yakınlık kurabileceği düşüncesiyle Vilayet İdare Heyeti başkanlığıyla parti genel sekreterliğine valilerin görevlendirilmesi kanunu, 07.06.1939 tarihinde yeniden düzenlenmiştir. Böylece illere parti müfettişi görevlendirilmiş (Isparta, 12.07.1939, s. 1) ve 1940'ta Edirne Milletvekili Osman Şahinbaş, CHP Isparta Bölgesi Müfettişi (BCA, 490.10.0/661/212/1) olarak göreve başlamıştır. Merkez kaza kongresinin ardından 1940 yılı Merkez Kaza İdare Heyeti Başkanlığı'na da Kâmil Oral getirilmiştir³. 1941'de yılına gelindiğine CHP İdare Heyeti Başkanlığı'na Kâmil Günata, Zühtü Durukan, Isparta Bölgesi Parti Müfettişliğine getirilmiştir (BCA, 490.1.0.0/1577/422/2). Edirne Milletvekili Osman Şahinbaş, 1942 yılında yeniden Isparta bölgesi müfettişi olmuştur (BCA, 490.1.0.0/1577/422/2). Isparta CHP teşkilatında 31.07.1942 tarihindeki durumuna bakıldığında; aza sayısı 5193'den 5290'a çıktığı, bütçelerinin 1000 lira olup, 600 lira aza yardımının da bütçeye eklendiği, kayıt ve aza sicil defterlerine özen gösterildiği görülmüştür (BCA, 490.1.0.0/1577/422/2).

7. Isparta'da 1943 Yılında TBMM VII. Dönem Milletvekili Seçimi

1943 Milletvekilleri seçimleri öncesinde 1942'de Isparta Halkevi'nde nahiyelerden de gelen 23 delegeyle CHP kongresi yapılmıştır. Isparta valisi Selahattin Üner, Partinin İlçe Başkanı Kâmil Oral ve Parti Müfettişi olarak Osman Şahinbaş'ta bu toplantıya katılmıştır. Parti Başkanlığına Hilmi Çakmakçı, kâtipliklere Şevket Ünal ve Recep Gürpınar geçmiştir. (Isparta, 28.10.1942, s. 2). 1943 yılında da Isparta Bölgesi Parti Müfettişliği görevine yine Osman Şahinbaş getirilmiştir (BCA, 490.1.0.0/1577/422/2). İçişleri Bakanının valiliklere 22 Şubat 1943'e kadar 2. seçmenlerin seçip hazır olmaları gerektiği bilgisini vermeleriyle tüm yurttaki seçim hazırlıkları başlamıştır (Isparta, 20.01.1943, s. 1). Seçimin 28 Şubat 1943 tarihinde yapılmasının kararlaştırılmasıyla, Isparta'da seçim çalışmaları hız kazanmıştır (Isparta, 24.02.1943, s. 1). 28 Şubat 1943 tarihinde yapılan milletvekili seçimleri sonucunda Isparta'dan kazanan milletvekilleri; Hüseyin Hüsnü Özdamar, Kâzım Aydar, Ahmet Mükerrerem Uysal, Cemil Tüzemen ve Kemal Turan olmuştur (TBMMZC, 03.05.1943, s. 8).

³Kâmil Oral, Isparta'da halı tüccarlığı yapmış olup, 1931'de CHP'ye katılmıştır. Isparta merkez ilçe idare heyet azalığı vazifesine 1939 yılında başlamıştır (*Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (Fon No: 490.1.0.0, Kutu No: 412, Dosya No:1732, Sıra No: 1)*, 1947, s. 42).

Bu dönemde Milletvekili olan Kâzım Aydar ve Mehmet Cemil Tüzemen dışındaki Isparta milletvekilleri önceki dönemlerden milletvekillik deneyimine sahiptirler. Ancak Kâzım Aydar ve Mehmet Cemil Tüzemen bu dönemde ilk defa milletvekili seçilmiş olup özgeçmişleri şu şekildedir:

Kâzım AYDAR

(TBMM, 2010, s. 396)

Kâzım Aydar, 1888 Isparta doğumlu olup babası Ahmet Haydar, annesi Fatma Hanım'dır. Dil olarak Fransızca bilen Kâzım Aydar, İstanbul Yüksek Mühendis Mektebi'nden mezun olmuştur ve mühendislik yapmıştır. Ayrıca mühendisliğin dışında Teftiş Heyeti Başkanlığı, Nâfia Vekâleti, Yapı İşleri Umum Müdürlüğü (TBMM, 2010, s. 396), 1943'te TBMM'de VII. dönem Isparta milletvekilliği (TBMMZC, 03.05.1943, s. 8), 1946 yılında da CHP Isparta İli Müfettişliği görevi yapmıştır (Isparta, 12.06.1946, s. 1). Kâzım Aydar, Isparta'dan VIII. dönemde de milletvekili seçilmiş olup (Isparta, 07.04.1948, s. 1), evli ve 8 çocuğa sahiptir. 16.10.1953 tarihinde vefat etmiştir. (TBMM, 2010, s. 396).

Mehmet Cemil TÜZEMEN

(TBMM, 2010, s. 397)

1897 yılında İstanbul'da doğan Isparta Milletvekili Mehmet Cemil Tüzemen, Rüstem Bey ve Lütfiye Hanım'ın oğludur. Dil olarak az Fransızcası olup, Ceza Hukukçusu ve serbest avukatlık yapmıştır. Ayrıca Temyiz Mahkemeleri Raportörü, Imroz Müdde-i Umumisi, Bodrum Hâkimi, Trabzon 2. Müstantiki Adliye Müfettişi, İstanbul Asliye ve Ceza Hâkimi Kocaeli Müdde-i Umumisi ve Elâzığ Ceza Hâkimi görevlerinde de bulunmuştur (TBMM, 2010, s. 397). Isparta'dan VII. Dönemde Milletvekili seçilmiş olan

Mehmet Cemil Tüzemen (TBMMTD, 05.06.1945, s. 18), evli ve 3 çocuk sahibidir. 20.10.1960 tarihinde vefat etmiştir.(TBMM, 2010, s. 397).

1944 yılında Isparta Parti Müfettişliğine Cemil Barlas getirilmiş olup, CHP Isparta Merkezin İlçe Kongresi, Kasım 1944'te parti binasında Parti Müfettişi Cemil Barlas'ın başkanlığında açılmıştır (Isparta, 22.11.1944, s. 1). Bu kongrede, Hilmi Çakmakçı Isparta CHP Vilayet İdare Heyeti Başkanı olarak yer almıştır (BCA, 490.1.0.0/429/1778/1). Yine 1944 yılında, muhtar ve ihtiyar meclisi seçimleri için mayıs ayında çalışmalara başlanmış, seçimler için gerekli açıklamalar Vali Rifat Şahinbaş tarafından paylaşılmıştır (Isparta, 10.05.1944, s. 1). Isparta Cumhuriyet Halk Partisi Merkez İlçe Başkanlığı'na 1945 yılında Tahsin Argun seçilmiştir (BCA, 490.1.0.0/277/1112/1) Tahsin Argun 1944 yılında partiye girmiş (BCA, 490.1.0.0/412/1732/1) mesleği ise avukatlıktır (BCA, 490.1.0.0/277/1112/1).

Sonuç

Türkiye'de Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Grubu'nun, Halk Fırkası'na dönüştürülmesiyle kurulan Cumhuriyet Halk Fırkası ile tek parti dönemi başlamıştır. Tek partili yaşam sürerken, 1924'de muhalefet olarak Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası (TPCF) kurulmuş ancak TPCF'nin 6,5 ay kadar kısa bir siyasi yaşamı olmuştur. 1930'da da çok partili yaşama geçiş denemesi olarak Serbest Cumhuriyet Fırkası (SCF) kurulmuş fakat istenen başarı bunda da elde edilememiş ve SCF kurulduğu yılda kapanmıştır. TBMM'nin tek partili dönemi yedi dönem sürmüştür olup, bu yedi dönemde toplam 30 Milletvekili Isparta'yı temsil etmiştir. Ancak farklı dönemlerde aynı kişi milletvekili seçilmesinden dolayı TBMM'nin ilk yedi döneminde farklı 12 kişi Isparta'yı temsilen milletvekilliği yapmıştır. Millî Mücadele döneminden çok partili siyasete geçilene kadar TBMM'de Isparta'yı temsilen I. dönemde 6, II. dönemde 3, III. IV. V. ve VI. dönemlerde 4'er, VII. dönemde ise 5 milletvekili bulunmuştur. Millî mücadelede rol oynayan ve Isparta'yı temsilen I. TBMM'de görev alan İbrahim Demiralay ve Hüseyin Hüsnü Özdamar uzun dönem TBMM'de Isparta milletvekilliğini üstlenmiştir. İbrahim Demiralay, TBMM'nin VI. dönemine kadar mecliste Isparta'yı temsil etmiştir. VI. dönemde de TBMM Isparta Milletvekili olarak seçilmiş ancak Demiralay, 29.03.1939 tarihinde vefatı öğrenilmiştir. Bunun için 04.04.1939 tarihli ve 1198 Sayılı dâhiliye vekilliğinin tezkeresiyle Isparta milletvekilliğine Remzi Ünlü getirilmiştir. Hüseyin Hüsnü Özdamar ise tek parti dönemi boyunca meclisin her döneminde Isparta'dan Milletvekili seçilmiştir.

Ele alınan tek partili dönemde Isparta milletvekillerinin doğum yerlerine bakıldığında, Mehmet Cemal Paşa, Mersin; Mehmet Rıza Dinçay ve Mehmet Cemil Tüzemen, İstanbul; bunların dışında ki diğer 9 milletvekili Isparta doğumludur. Yine ele alınan bu dönemde Isparta milletvekillerinin meslekleri incelendiğinde; bu dönemdeki milletvekillerinin mühendislik, hâkimlik, kâtiplik, avukatlık, öğretmenlik, ordu komutanlığı, belediye başkanlığı, muhasebecilik, müftülük, müfettişlik, matbaacılık, basın işleri, halıcılık, çiftçilik, ticaret ve tarım işleri ile uğraştıkları görülmüş olup, bunların arasında birden fazla meslek ile uğraşanlarda bulunmuştur.

Türkiye'de 18 Temmuz 1945 tarihinde Millî Kalkınma Partisi (MKP) ve 7 Ocak 1946 tarihinde Demokrat Parti (DP) kurulmuştur. CHP dışında bu partilerin de 21 Temmuz 1946 tarihindeki milletvekili seçimlerine katılmasıyla birlikte Türkiye'de çok partili siyasete geçilmiş ve böylece tek partili dönem sona ermiştir.

Kaynakça

- [1] BCA, 30.10.0.0/77/510/20.
- [2] BCA, 30.10.0.0/76/500/1.
- [3] BCA, 30.10.0.0/76/500/7.
- [4] BCA, 30.10.0.0/76/501/1.
- [5] BCA, 490.10.0.0/661/212/1.
- [6] BCA, 490.1.0.0/1577/422/2.
- [7] BCA, 490.1.0.0/429/1778/1.
- [8] BCA, 490.1.0.0/277/1112/1.
- [9] BCA, 490.1.0.0/412/1732/1.
- [10] BCA, 490.10.0.0/1584/459/2.
- [11] Böcüzade, S. Sami (1983), Kuruluşundan Bugüne Kadar Isparta Tarihi. (Çev: S. Seven), Serenler Yayınları, İstanbul.
- [12] Cumhuriyetçi Isparta Gazetesi, 15 Nisan 1936.
- [13] Cumhuriyetçi Isparta Gazetesi, 8 Nisan 1936.
- [14] Çakan, Işıl (1999), Türk Parlamento Tarihinde II. Meclis, Çağdaş Yayınları, İstanbul.
- [15] Çoker, Fahri (1994), Türk Parlamento Tarihi, Milli Mücadele ve TBMM, I. Dönem 1919-1923, Cilt 1, TBMM Vakfı Yayınları, Ankara.
- [16] Demirel, Ahmet (1994), I. Mecliste muhalefet ikinci Grup, İletişim Yayınları, İstanbul.
- [17] Demirgil, Selçuk (2007), Mazideki Isparta-I, Isparta Belediyesi, Isparta.
- [18] Ermumcu, Turgut (Mayıs 2010), 1. Dönem TBMM'de Isparta Milletvekilleri ve Çalışmaları, SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, S:21, s.139-153.
- [19] Halk Sesi Akın Gazetesi, 8 Mart 1980.
- [20] Isparta. (1982), Yurt Ansiklopedisi Türkiye İl İl Dünü Bugünü Yarını, Cilt 5, (ss.3504-3613), Anadolu Yayıncılık İstanbul.
- [21] Isparta Valiliği, 1967 İl Yıllığı (1967), Isparta Valiliği, Isparta.
- [22] Isparta Gazetesi, 12 Temmuz 1939.
- [23] Isparta Gazetesi, 6 Eylül 1939.
- [24] Isparta Gazetesi, 28 Ekim 1942.
- [25] Isparta Gazetesi, 20 Ocak 1943.
- [26] Isparta Gazetesi, 24 Şubat 1943.

- [27] Isparta Gazetesi, 10 Mayıs 1944.
- [28] Isparta Gazetesi, 22 Kasım 1944.
- [29] Isparta Gazetesi, 12 Haziran 1946.
- [30] Isparta Gazetesi, 24 Temmuz 1946.
- [31] Isparta Gazetesi, 7 Nisan 1948.
- [32] Kodaman, Barçın (2006), “Isparta Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Reisi Hafız İbrahim Demiralay”, SDÜ Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı 14. (137-144).
- [33] Özer, Seviay (2013), “Kadınlara Seçme ve Seçilme Hakkı Verilmesinin Türk Kamu Oyundaki Yankıları”, Cumhuriyet Üniversitesi Dergisi, Sayı 85, Mart. (131-167).
- [34] Öztürk, Kazım (1994), Türk Parlamento Tarihi TBMM III. Dönem 1927-1931, Cilt 3, TBMM Vakfı Yayınları, Ankara.
- [35] Resmi Isparta Gazetesi, 13 Şubat 1935.
- [36] Resmi Isparta Gazetesi, 23 Ocak 1935.
- [37] Resmi Isparta Gazetesi, 26 Aralık 1934.
- [38] Resmi Isparta Gazetesi, 26 Aralık 1934.
- [39] Resmi Isparta Gazetesi, 18 Mart 1936.
- [40] Resmi Isparta Gazetesi, 12 Aralık 1934.
- [41] TBMMZC, 31 Temmuz 1920).
- [42] TBMMZC, 4 Mayıs 1920.
- [43] TBMMZC, 22 Eylül 1920.
- [44] TBMMZC, 25 Nisan 1920.
- [45] TBMMZC, 6 Ocak 1921.
- [46] TBMMZC, 27 Ekim 1924.
- [47] TBMMZC, 8 Mart 1926.
- [48] TBMMZC, 8 Aralık 1927.
- [49] TBMMZC, 9 Mayıs 1931.
- [50] TBMMZC, 31 Mart 1934.
- [51] TBMMZC, 9 Mayıs 1938.
- [52] TBMMZC, 14 Nisan 1939.
- [53] TBMMZC, 11 Ağustos 1339.
- [54] TBMMZC, 3 Mayıs 1943.
- [55] TBMMTD, 5 Haziran 1945.

[56] TBMM (2010), TBMM Albümü 1920-2010, Cilt 1, TBMM Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü, Ankara.

[57] Tuncay, Mete (1999), Türkiye Cumhuriyeti'nde Tek Parti Yönetiminin Kurulması (1923-1931), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.

[58] Uyar, Hakkı (1999), Tek parti dönemi Cumhuriyet Halk Partisi, Boyut Yayın Grubu, İstanbul.